

FAKTA SKOG

Foto: Julia Carlsson

Möjliga och önskvärda framtidsscenarioer för skogslandskapet i Vilhelmina

Julia Carlsson

Det behövs **nya arbetsmetoder och forum för lokalt deltagande i planeringsprocesser** som aktivt samarbetar med invånare och intressenter. Dessa skapar möjligheter att diskutera nyttjandet av skogens värden och specifika skötselåtgärder ur ett landskapsperspektiv.

Jag har undersökt hur **scenarioanalys kan användas för att involvera intressenter** i diskussioner om det framtida gemensamma skogslandskapet i Vilhelmina kommun, som en del av det europeiska forskningsprojektet INTEGRAL.

Tre möjliga framtidsscenarioer och en önskvärd framtidsvision har skapats tillsammans med skogliga intressenter och skogsägare.

Scenarioanalys kan stärka den lokala handlingskompetensen och hjälpa människor att förbereda sig inför framtiden: att definiera sina behov och identifiera vägar för hur dessa kan tillfredsställas.

Vilhelmina kommun karaktäriseras av boreal skog och fjällskog i Norrlands inland, där skogsbruk, skyddsvärd natur och samiska kulturvärden samexisterat under lång tid. Skogsbruket har traditionellt varit en stark sektor för en levande landsbygd, men Vilhelmina möter idag allt större utmaningar i form av utflyttning, en liten och åldrande kvarvarande befolkning, få arbetstillfällen och en förändrad marknad för skogsråvara. Konflikter i naturresursanvändning och osäkerhet inför framtida klimatförändring-

ar påverkar utvecklingen och skötseln av skogslandskapet. Socio-kulturella, ekologiska och ekonomiska värden är sammanlänkade och påverkar ofta varandra, ibland motstående, ibland i samverkan. Förutom de traditionella virkesprodukterna bidrar skogen bland annat med energiråvara, natur- och kulturmiljövärden, biologisk mångfald, rekreationsvärden och kol-dioxidbindning. Skogen är också av stor betydelse för rennäring, jakt och fiske, och en ökande verksamhet inom natur-turism. De olika värdena företräds av olika aktörer och institutioner. Dessa värden har traditionellt planerats i separata sektorer. Behovet av att utveckla planeringsprocesserna för att bättre kunna hantera olika intressenters och sektorer krav på skogens värden och resurser påtalas dock allt oftare.

Denna forskning har varit del av ett europeiskt projekt (se nedan) med syftet att undersöka hur scenarioanalys kan användas som en arbetsmetod i planeringsprocesser för att involvera deltagare i diskussioner om det framtida gemensamma skogslandskapet.

Jag har frågat skogsägare och andra skogliga intressenter vad de tycker och tänker om skogsbruket i Sverige, hur man resonerar kring sin egen och andras skogs-skötsel, vilken roll skogen har i samhället och hur villig man är att ta hänsyn till olika intressen. Jag har även arrangerat workshoppar med deltagare och frågat vad de tror kommer att påverka framtiden för den svenska skogen och skogsskötseln genom att tillsammans identifiera de viktigaste faktorerna som driver förändring i landskapet (sociala, teknologiska, ekonomiska, ekologiska, politiska), samt hur dessa faktorer påverkar varandra. Med hjälp av denna information har min forskargrupp konstruerat ett antal scenarier för hur skogen skulle kunna se ut 30 år framåt i tiden. Deltagarna har fått vara med och

”Scenarioanalys kan stärka den lokala handlingskompetensen och hjälpa människor att förbereda sig inför framtiden...”

diskutera dels möjliga utvecklingar av det lokala skogslandskapet i Vilhelmina, dels ett önskvärt framtidsscenario, och med vilka politiska styrmedel man skulle kunna nå dit. Forskningen har alltså syftat till att besvara:

1. Vad händer i landskapet idag?
Identifiering av viktiga faktorer och hur de påverkar varandra.
2. Hur kan landskapet se ut om 30 år?
Utveckling av möjliga framtidsscenarioer.
3. Hur önskar vi att landskapet ser ut om 30 år? Hur når vi dit?
Utveckling av önskvärt framtidsscenario.

På följande sidor presenteras tre möjliga framtidsscenarioer och en önskvärd framtidsvision för skogslandskapet i Vilhelmina år 2044.

Slutsatser och rekommendationer

De tre möjliga scenarierna har fått olika respons av deltagarna. Det första (Inlandet överges) liknar till stor del dagens situation. Det andra (Levande landsbygd) har många likheter med den önskvärda framtidsvisionen. Det tredje scenariot (En stark rennäring) kan verka provokativt. Syftet med framtidsscenarioer är inte att vara prognoser, utan att skildra potentiell och relevant utveckling. Det är en utmaning att tänka kreativt och utanför ramen av det bekanta och nuvarande, samtidigt som resultatet bör bli trovärdigt och rimligt.

Att diskutera och skapa framtidsscenarioer tillsammans är en användbar metod

för att involvera representanter för många olika skogliga intressen och för att föra en diskussion över landskapsnivå, bortom fastighetsgränser och traditionell sektorsplanering. Scenarioanalys kan stärka den lokala handlingskompetensen och hjälpa människor att förbereda sig inför framtiden, att definiera sina behov och identifiera vägar för hur dessa kan tillfredsställas. Lokala intressenters idéer och erfarenheter är viktiga resurser för att skapa nya lösningar. Samtidigt är det viktigt att använda metoder i scenarioarbetet som skapar en meningsfull process för alla deltagare – en process som präglas av förtroende, legitimitet, ansvarskänsla och hänsyn i nära kontakt med beslutsfattare. Det behövs lokala forum för att skapa koordinerat samarbete och kunskapsutbyte mellan olika aktörer. Vilhelmina Modellskog kan vara en sådan arena ■

Vilhelmina kommun i Sverige

INTEGRAL-PROJEKTET

Det europeiska forskningsprojektet INTEGRAL pågick 2012–2015 och engagerade forskare i 20 olika fallstudieområden i 10 länder. Samma typ av forskning genomfördes i alla områden, med syfte att ta fram nya policyer och planeringsätt för utvecklingen av skogslandskap i Europa. I Sverige har skogsägare och skogliga intressenter i Vilhelmina kommun och i Helgeåns avrinningsområde i Kronobergs län varit

med i projektet. Intressenterna har representerat följande verksamheter i Vilhelmina:

- Skogsägare
- Skogsstyrelsen
- Skogsägarförening
- Samisk anknytning
- Turismverksamhet
- Skogsmaskinsentreprenad
- Natur- och miljöhänsyn

- Lokalproducerad mat
- Utbildningsverksamhet
- Erfarenhet kring lantbruk
- Kommunpolitiskt engagerade

Möjliga framtidsscenarioer för Vilhelmina år 2044

Scenario 1: Inlandet överges

Urbanisering – Konflikter kring naturresurser – Utboående – Likåldrig skog – Kolinlagring

Intresset och möjligheterna för ett liv på landsbygden är lågt. Människor flyttar från Vilhelmina till storstadsregioner till följd av få arbetstillfällen, försämrade service, välfärd och infrastruktur. Virkesproduktionen i inlandet möter hård konkurrens på grund av långa och dyra transportavstånd och snabb skogstillväxt i andra länder. Företagen satsar därför på klimatkompensation genom att investera i kolinlagring och vindkraft på skogsmarken. Konflikter över skogsresursens användning är många och svårösta på både lokal och nationell nivå, men naturvärden skyddas utifrån internationella direktiv med tydliga regleringar och måttal. Skogsägarna är i hög grad utbor och lejer ut skötsel och planering till konsulter, som upprätthåller likåldrigt trakthyggesbruk.

Scenario 2: Levande landsbygd

Mångfald av skogliga värden – Leva nära naturen – Entreprenörskap – Lokal förädling

Det svenska skogsbruket har genomgått ett paradigmskifte från kalhyggesbruk till en mångfald av skogsskötselsätt som tar hänsyn till många olika värden. Idéer om att lämna stadens hets för ett naturnära liv på landsbygden frodas. Intresset för småskaligt jord- och skogsbruk och självförsörjning är stort. Kommunen får skatteintäkter även från säsonsboende, vilket upprätthåller välfärd, service och infrastruktur. Lagstiftningen är förenklad för att driva småföretag. Landsbygdens och skogens resurser förvaltas genom lokal förädling och planering där invånarna har inflytande. Det ekonomiska värdet för skogen som vildmark är lika högt som för virkesproduktion. Det finns stor efterfrågan på nya träprodukter som kan ersätta plast, metall och betong. Det råder stor medvetenhet om effekterna från klimatförändringar och behov av riskanpassning. Förnyelsebar energi dominerar och många byar delar på ett eget vindkraftverk.

Illustrationer: Charlotta Gard ©

Scenario 3: En stark rennäring

Nordiska samekonventionen underskriven och tillämpad – Rennäringen stärks – Ökat statligt skogsägande – Vildmarksturism

Sverige har undertecknat den Nordiska samekonventionen, vilket medfört att rennäringens rättigheter har stärkts i det svenska renskötselområdet. Samernas jakt- och fiskerättigheter har förtydligats. Samråd mellan rennäring och alla markägare pågår kontinuerligt. Renskötarnas säsonsboende mellan kust och fjäll har underlättats administrativt. Det mest produktionsinriktade skogsbruket sker i södra Sverige, medan skogen i norra Sverige till stor del är statligt ägd för att säkerställa att skogens många värden värnas: kvalitetstimmer, kolinlagring, naturvård och rekreation. Medvetenheten om klimatförändringarnas effekter har också lett till en anpassad skötsel. Förnyelsebar energi produceras så nära konsumenterna som möjligt. Nationalparken i Blaikfjället lockar turister och verksamheten sker i nära samarbete med rennäringen.

Önskvärd framtidsvision för Vilhelmina 2044: "Levande landsbygd, skogar och fjäll"

Foto: Mikael Damkier ©

År 2044 har svenskt skogsbruk genomgått ett paradigmskifte från det likåldriga trakthyggesbruket till en mångfald av skogsskötselmetoder som värnar om mångbruk. Skiftet initierades av allmänheten, en politisk satsning på landsbygden och hållbarhetsmål för naturresurser. Att bo på landsbygden innebär hög livskvalitet. Människor tillbringar mycket tid i naturen, vilket gynnar hälsa, välbefinnande och en förståelse för naturvärden. Det finns goda möjligheter för självförsörjning och egenföretagande kopplat till naturresurser och skogsägande. Lagstiftning och teknisk utveckling har möjliggjort lönsam småskalig och varierad skogsskötsel samt lokal förädling av skogliga produkter och tjänster. Lokala invånare har inflytande i planeringsprocesser. Det finns överenskommelser för hur olika värden samexisterar på en marknad, och en betalningsvilja för rekreationsvärden, biodiversitet, vattenkvalitet och attraktiva landskap. Intäkter från naturresurser återinvesteras regionalt. Den nordiska samekonventionen har stärkt rennäringen. Intresset är stort för samisk kultur. Det råder stor medvetenhet kring klimatförändringar och behovet av riskanpassning. Energisnål teknologi och förnyelsebara energikällor dominerar. Vilhelmina är ett starkt, levande samhälle med en mångfald av välutbildade invånare som trivs.

Ämnesord

Framtidsstudier, lokalt deltagande, scenarioanalys, skoglig planering, landsbygdsutveckling, landskap, skogsägare, skogliga intressenter, mångbruk.

Läs mer:

► **Alm, S., Palme, J. & Westholm, E. 2012.**

Att utforska framtiden: valda perspektiv. Serie Framtider, Institutet för framtidsstudier. Stockholm: Dialogos. ISBN 978-91-7504-252-7.

► **Carlsson, J. 2017.** Participatory scenario analysis in forest resource management. Exploring methods and governance challenges from a rural landscape perspective. Doktorsavhandling. Institutionen för skoglig resurshushållning, SLU, Umeå. ISBN: 978-91-576-8802-6. <http://pub.epsilon.slu.se/14015/>

► **INTEGRAL-projektet.**
<http://www.integral-project.eu/>

► **Vilhelmina Modellskog:**
<http://www.modelforest.se/>

Författare:

Julia Carlsson
SkogD,
institutionen för skoglig
resurshushållning, SLU,
901 83, Umeå
070-3814095
julia.carlsson@slu.se

 This project has received funding from the European Union's Seventh Programme for research, technological development and demonstration under grant agreement No 282887